

23/11/2011

המלצות הוועדה המקצועית לטיפול בצמחים בסכנת הכחדה ("אדומים")

חברי הוועדה: ד"ר מרגרטה וולצ'אק (רט"ג), הגר לשנר (האוניברסיטה העברית – העשבייה), ד"ר יובל ספיר (הגן הבוטני, אוניברסיטת תל אביב), ד"ר גדי פולק (יור), ד"ר אורי פרגמן-ספיר (הגן הבוטני האוניברסיטאי, ירושלים), ד"ר דיד קפלן (רט"ג), מימי רון (הגן הבוטני, אוניברסיטת תל אביב), פרופ' אבי שמידע (האוניברסיטה העברית).

1. תחום פעולת הוועדה המקצועית

הוועדה המקצועית פועלת מתוקף מינוי של חטיבת המדע ברט"ג ופעולתה מקיפה את הדברים הבאים:

- לנסח מדיניות שימור כלליות ופרטניות למיני צמחים ולשטחים על בסיס נתוני הספר האדום של הצמחים בסכנת הכחדה בישראל ומסמך "שימור צמחים בסכנת הכחדה בישראל"
- להציע קדימויות ועקרונות בבחירת צמחים "אדומים" לצורכי ניטור, מימשק, איכלוסים, והשבות בטבע (in situ) ולשימור במתקני ex situ.
- לשמש כפורום מייעץ לגופי רט"ג בתיכנון פעולות מעשיות ותוכניות עבודה הננקטות בשימור צמחים אדומים
- מתן משוב מקצועי לפעולות הנעשות בנושאי שימור צמחים אדומים

הוועדה עסקה בשלב הראשון של עבודתה בהגדרת קדימויות ובבחירת מינים כיעדי טיפול עדיפים והגדירה שטחים בארץ שלהם יש להקנות עדיפות בפעולות שימור, ניטור ומימשק. בשלב ראשוני זה הוועדה הרחיבה את פעילותה מעבר לתחומים המצוינים לעיל והכינה גם תוכניות עבודה פרטניות. זאת במגמה להניע את המהלכים ולבנות את המודלים לטיפול בצמחים האדומים, על מנת שיאומצו בהמשך ויופעלו ע"י כוחות מקצועיים פנימיים בתוך הרשות. הוועדה מדגישה שהפעלת מהלכי השימור של צמחים אדומים מחייבת הגדרת תפקיד ייעודי לכך ברט"ג ואיושו באיש מקצוע מתאים. התוכניות המוצעות מוצגות על מנת להשתית את הטיפול בצמחים האדומים על בסיס שיטתי הנובע מהספר האדום, כנדבר נוסף על פעולות שנעשו ונעשות ברט"ג בתחום הטיפול בצמחים אדומים, כגון ממשקים, סקרים, ניטורים, השבות, הקמת גני מקלט ושת"פ עם בנק הגנים. המלצות הוועדה ותוכניות העבודה המוצעות להלן אינן מבטלות פעולות שנעשות כבר כיום בתחום השימור של צמחים "אדומים" – בשמורות, בגנים בוטניים, בבנק הגנים וכד'. המטרה היא להגיע בהדרגה למיסוד הפעילות בנושא על בסיס ידע איתן ושיטתי.

ועדה מקצועית לשימור צמחים אדומים

2. המלצות

הוחלט לאמץ בו-זמנית שני כיווני פעולה: א. להגדיר רשימת **מינים** "אדומים" בעלי קדימות של כל אחד מהם תוכן תוכנית שימור. ב. לבחור **אתרים** עתירי מינים "אדומים" שבהם יתרכזו מאמצי שימור ולהכין עבורם תוכנית מתאימה. תוכניות העבודה למינים ולאתרים יפוזרו במחוזות ובמרחבים של רט"ג תוך סיוע של אנשי מקצוע ומתנדבים אשר יגויסו לצורך זה.

א. צמחים בקדימות שימור גבוהה

תינתן קדימות לשימור 40 מיני **הצמחים האדומים-אנדמיים** בישראל (כל המינים הבלעדיים לישראל העוברים את סף המספר האדום). בחירה זו מדגישה את האחריות של מדינת ישראל ברמה הגלובלית למניעת הכחדה של הצמחים הייחודיים רק לה. לבחירה זו עשוי להיות יתרון הסברתי. כמו כן כלולים ברשימה מיני אירוס ההיכל שהם מיני "דגל" מובהקים שגם הם עשויים להקנות לתוכניות ערך שיווקי ולהקל על השגת משאבים. עומק הטיפול והיקפו במינים השונים לא יהיה אחיד וזאת בהתאם לנתונים הייחודיים לכל צמח. אימות נוכחות באמצעות סקר וניטור הן פעולות סטנדרטיות אשר נדרשות עבור כל המינים ברשימת הקדימות הגבוהה. לצורך זה יוכנו פרוטוקולים של שיטות ניטור עבור קבוצות של צמחים, לפי צורת החיים ודגם הפיזור המרחבי. כמו כן תיקבע תדירות הניטור והעונה. יש לפתח שיטות קלות לביצוע ע"י פקחים ומתנדבים. שיטות כלליות אלה יותאמו למינים השונים על פי הביולוגיה הייחודית שלהם. ד"ר מרגרטה וולצ'אק תכין את הפרוטוקולים לניטור. בקרב המינים האדומים-אנדמיים ישנם אחדים אשר להם נדרשים ברור סיסטמטי נוסף והגדרת זהות יותר מדויקת. פרופ' אבי שמידע לקח על עצמו את הכתיבה בנושא זה. רשימות הצמחים ותוכניות הטיפול מפורטות להלן בנספח 1. ההמלצות הפרטניות לכל מין כוללות פעולות בטבע *in situ* – בשמורות ומחוצה להן, כמו גם את קשת הפעולות במתקני *ex situ* – גנים בוטניים, גני מקלט במתקני רט"ג, בנק הגנים וגינות פרטיות. בשלב שני תינתן קדימות לתוכניות שימור לצמחים על פי מספר אדום גבוה אשר משקף סטאטוס אובייקטיבי של מידת הסיכון (על פי המודל הישראלי ששימש בספר האדום), ולמינים הגדלים בישראל באתר אחד בלבד..

ב. אתרי שימור מועדפים לצמחים אדומים

בשלב ראשון, הוחלט לבחור אתר אחד ("מוקד") בכל אחד מ-3 בתי הגידול הרגישים ביותר בארץ אשר בהם מתרכזים מינים אדומים רבים. בתי גידול אלה הם: **חמרה-כורכר** במישור החוף, **בתי גידול לחים ואדמות כבדות**. בכל מוקד כזה ייעשה מאמץ שימור *in situ*. הבחירה של אתר בבית גידול לח ובאדמות כבדות עשויה לאפשר ניצול משאבים קיימים ברט"ג עבור בתי גידול אלה. השיקולים בבחירת בתי הגידול היו מספרי המינים האדומים, מיקוד השטח ומידת האחריות של רט"ג לגביהם. להלן האתרים שנבחרו:

חמרה כורכר: שמורת בני ציון (מוכרזת) וחרוצים צפון (שמורה מוצעת)

בתי גידול לחים: מכלול אפק-נעמן-מלחת עכו.

ועדה מקצועית לשימור צמחים אדומים

אדמות כבדות: בקעת בית נטופה

תוכניות מפורטות לאתרים אלה מופיעות בנספח 2.

בהמשך יוגדרו מוקדים נוספים לעדיפות שימור, ואלה ייבחרו לפי פרק ההקדמה לכרך 2 של הספר האדום ועל פי ידע אישי של חברי הוועדה.

ג. משאבים

פעולות המינימום בטיפול בצמחים in situ ובאתרים המועדפים הן כאמור סקרי אימות נוכחות, מיפוי וניטורים רב-שנתיים. פעולות אלה מצריכות כח אדם מקצועי ומיכשור שדה מתאים לביצוען. לפיכך יש צורך בהקצאת משאבים תקציביים מתאימים. כמו כן יש לתקצב את פעולות המימשק לאותם המינים והשטחים שלגביהם ניתנו המלצות.

ד. המלצות נוספות של הוועדה:

- הוועדה מבקשת שרט"ג תפעל להקניית מעמד **הגנה בחוק** לצמחים האדומים
- במקומות שבהם גדלים מינים אדומים אשר להם מספר קטן של אתרים בארץ (אחד עד שלושה), יוצב **שילוט** מתאים הכולל מידע, הפעולה תיעשה בתוך שמורות ובאתרים שמחוץ לשמורות.
- כל מין שיש לו פחות מ-3 אתרים יישמר ב-3 מתקני ex situ.

ה. המשך פעילות הוועדה המקצועית ונושאים לטיפול עתידי

רט"ג תדווח לוועדה על ההתקדמות בביצוע ההמלצות ובהתאמה לכך הוועדה תמשיך בפעילותה. הנושאים הנוספים שיש לטפל בהם הם:

- שימור צמחים אדומים בגנים בוטניים
- תוכניות עבודה לשימור מינים בעלי מספר אדום גבוה ולמינים הגדלים באתר אחד
- הגדרת קדימות למוקדים נוספים של מינים אדומים
- גני המקלט במתקני רט"ג
- גינות פרטיות בשירות השימור של צמחים בסכנת הכחדה
- מסד הנתונים של ידע השימור (בטבע ומחוץ לטבע)
- סקרים נוספים – היכן ומתי
- מדיניות כללית של השבות לטבע ואיקולומים
- הצמחים שנכחדו